

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗ Θ.Ε. ΤΗΣ Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ:
«ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ»

Navigare necesse est, vivere non est necesse

Επιλογή κειμένων: Αλέξανδρος Μπαζούκης, Φιλολόγος, Υ.Α.Π./ Γραφείο Α.Π. Π.Ι.Κ.

Εποπτεία: Αφροδίτη Αθανασοπούλου, Επ. καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας
Παν/μίου Κύπρου, επιστημονική υπεύθυνη

ΝΙΚΟΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ

Γράμμα στον ποιητή Καίσαρα Εμμανουήλ

«Φαίνεται πια πως τίποτα – τίποτα δεν μας σώζει...»

ΚΑΙΣΑΡ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

Ξέρω εγώ κάτι που μπορούσε, Καίσαρ, να σας σώσει.
Κάτι που πάντα βρίσκεται σ' αιώνια εναλλαγή,
κάτι που σχίζει τις θολές γραμμές των οριζόντων,
και ταξιδεύει αδιάκοπα την ατελείωτη γη.

Κάτι που θα 'κανε γοργά να φύγει το κοράκι,
που του γραφείου σας πάντοτε σκεπάζει τα χαρτιά·
να φύγει κρώζοντας βραχνά, χτυπώντας τα φτερά του,
προς κάποια ακατοίκητη κοιλάδα του Νοτιά.

Κάτι που θα 'κανε τα υγρά, παράδοξά σας μάτια,
που αβρές μαθήτριες τ' αγαπούν και σιωπηροί ποιηταί,
χαρούμενα και προσδοκία γεμάτα να γελάσουν
με κάποιον τρόπο που, όπως λεν, δε γέλασαν ποτέ.

Γνωρίζω κάτι, που μπορούσε, βέβαια, να σας σώσει.
Εγώ που δε σας γνώρισα ποτέ... Σκεφτείτε... Εγώ.
Ένα καράβι... Να σας πάρει, Καίσαρ... Να μας πάρει...
Ένα καράβι, που πολύ μακριά θα τ' οδηγή.

Μια μέρα χειμωνιάτικη θα φεύγαμε.
- Τα ρυμουλκά περνώντας θα σφυρίζαν,
τα βρωμερά νερά η βροχή θα ράντιζε,
κι οι γερανοί στους ντόκους θα γυρίζαν.

Οι πολιτείες οι ξένες θα μας δέχονταν,
οι πολιτείες οι πιο απομακρυσμένες
κι εγώ σ' αυτές αβρά θα σας εσύσταινα
σαν σε παλιές, θερμές μου αγαπημένες.

Τα βράδια, βάρδια κάνοντας, θα λέγαμε

παράξενες στη γέφυρα ιστορίες,
για τους αστερισμούς ή για τα κύματα,
για τους καιρούς, τις άπνοιες, τις πορείες.

Όταν πυκνή η ομίχλη θα μας σκέπαζε,
τους φάρους θε ν' ακούγαμε να κλαίνε
και τα καράβια αθέατα θα τ' ακούγαμε,
περνώντας να σφυρίζουν και να πλένε.

Μακριά, πολύ μακριά να ταξιδεύουμε,
κι ο ήλιος πάντα μόνους να μας βρίσκει·
εσείς τσιγάρα «Κάμελ» να καπνίζετε,
κι εγώ σε μια γωνιά να πίνω ούισκυ.

[...]

Νίκος Καββαδίας (1910-1965), «Γράμμα στον ποιητή Καίσαρα Εμμανουήλ [απ.]»,
Μαραμπού (1933)

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Πότε θ' ανοίξουμε πανιά

Πότε θ' ανοίξουμε πανιά για τα Νησιά του Νότου,
πότε το ρου θ' ανέβουμε του ποταμού Αμαζόνα;
- Καιρός μας πια να πάψουμε να βλέπουμε μπροστά μας
των ίδιων πάντα λιμανιών τη νυσταγμένη εικόνα!

Ας σβήσει τη νέα μας ορμή (σα βήματα στην άμμο
από το κύμα) την παλιάν, ασάλευτη ζωή μας!
Σημαία υψώστε την ψυχή στο πιο αψηλό κατάρτι:
δεν είναι αλήθεια ότι ήρθαμε αργά στην εποχή μας!

Μπορούμε ακόμα μια ζωή να ζήσουμε καινούργια,
αντίς να μαραζώνουμε σαν τον κομμένο δυόσμο:
φτάνει να κάνομε πανιά σαν τους Θαλασσοπόρους
που, μια πατρίδα αφήνοντας – έβρισκαν έναν κόσμο!

Κώστας Ουράνης (1890-1953), «Πότε θ' ανοίξουμε πανιά», [α' δημ. 1945] *Ποιήματα* (1953)

ΘΕΟΚΛΗΣ ΚΟΥΓΙΑΛΗΣ

Το ταξίδι

Έβαλε στο μπαούλο του είδη πρώτη ανάγκης μόνο
εκείνα που θα του χρειαζονταν
που πίστευε πως θα του ήταν απαραίτητα
γι' αυτό το μακρινό και άγνωστης διάρκειας ταξίδι.

Έβαλε ρούχα, μερικά βιβλία, σημειώσεις του, 5
τα όνειρα, τις έμμονες ιδέες και τα βάσανά του.
Έβαλε ακόμη μια φωτογραφία πρόσφατη
μήπως και το ταξίδι τον αλλάξει τόσο δραστικά
που δεν θ' αναγνωρίζει πια τον εαυτό του,
τον εαυτό του που εγκατέλειπε 10
για ένα τόσο μακρινό και άγνωστης διάρκειας ταξίδι.

Θεοκλής Κουγιάλης (1936), «Το ταξίδι», *Άνθρωπος στην ομίχλη* (2004)

ΤΖΙΑΚΟΜΟ ΛΕΟΠΑΡΝΤΙ

Το άπειρο

Αγαπημένος μου ήταν πάντα αυτός ο λόφος
ο έρημος, κι αυτά τα δέντρα που μας κρύβουν
τον μακρινόν ορίζοντα. Μα εδώ που στέκω
οραματίζομαι τις αχανείς εκτάσεις
τ' ουρανού και την υπερκόσμια γαλήνη
κι ανατριχιάζω. Και καθώς ακούω
μέσα απ' το φύλλωμα το θρόισμα του αέρα
συγκρίνω την αμόλυνη σιωπή του απείρου
μ' αυτόν τον ήχο. Κι αισθάνομαι το αιώνιο,
και τις σβησμένες εποχές, και τη δική μας
που ζει και πάλλεται. Κι ο στοχασμός μου
πνίγεται στη βαθιά απεραντοσύνη.
Σ' αυτή τη θάλασσα γλυκό είναι το ναυάγιο.

[μτφρ. Νάσος Βαγενάς (γενν. 1945)]

Giacomo Leopardi (1798-1837), «Το άπειρο», *Άσματα* (1835) [μτφρ. Ν. Βαγενά]

ΤΟΛΗΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ

νοστάλγησα το απρόσιτο

νοστάλγησα το πριν και το μετά, όσα ποτέ δεν γνώρισα κι όσα ποτέ μου δεν ελπίζω να γνωρίσω. νοστάλγησα το απρόσιτο, αυτό που ξέρω ότι κάπου υπάρχει, αυτό που μέσα μου μονάζει κι ανασαίνει θλιμμένα και χαρούμενα, και αντηχεί λυτρωτικά, νυχτερινή προφυλακή εκείνου του δικού μου κόσμου, του άλλου

Τόλης Νικηφόρου (1938), «νοστάλγησα το απρόσιτο», *Χώμα στον ουρανό* (1998)

ΣΑΡΛ ΜΠΩΝΤΛΑΙΡ

Άλμπατρος

Συχνά για να περάσουνε την ώρα οι ναυτικοί
άλμπατρος πιάνουνε, πουλιά μεγάλα της θαλάσσης,
που ακολουθούνε σύντροφοι, το πλοίο, νωχελικοί
καθώς γλιστράει στου ωκεανού τις αχανείς εκτάσεις.

Και μόλις στο κατάστρωμα του караβιού βρεθούν
αυτοί οι ρηγάδες τ' ουρανού, αδέξιοι, ντροπιασμένοι,
τ' αποσταμένα του φτερά στα πλάγια παρατούν
να σέρνονται σαν τα κουπιά που η βάρκα τα πηγαίνει.

Πώς κείτεται έτσι ο φτερωτός ταξιδευτής δειλός!
Τ' ωραίο πουλί τι κωμικό κι αδέξιο που απομένει!
Ένας τους με την πίπα του το ράμφος του χτυπά
κι άλλος, χωλαίνοντας, το πώς πετούσε παρασταίνει.

Ίδιος με τούτο ο Ποιητής τ' αγέρωχο πουλί
που ζει στη μπόρα κι αψηφά το βέλος του θανάτου,
σαν έρθει εξόριστος στη γη και στην οχλοβοή
μέσ' στα γιγάντια του φτερά χάνει τα βήματά του.

[μτφρ. Αλέξανδρος Μπάρας (1906-1990)]

Charles Baudelaire (1821-1867), «Άλμπατρος», *Τα άνθη του κακού* (1857) [μτφρ. Αλ.
Μπάρας]

Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Τελευταίο ταξίδι

Καλό ταξίδι, αλαργινό καράβι μου, στου απείρου
και στις νυχτός την αγκαλιά, με τα χρυσά σου φώτα!
Να 'μουν στην πλήρη σου ήθελα, για να κοιτάξω γύρου
σε λιτανεία να περνούν τα ονείρατα τα πρώτα.

Η τρικυμία στο πέλαγος και στη ζωή να παύει,
μακριά μαζί του φεύγοντας πέτρα να ρίχνω πίσω,
να μου λικνίζεις την αιώνια θλίψη μου, καράβι,
δίχως να ξέρω που με πας και δίχως να γυρίσω!

Κ.Γ. Καρυωτάκης (1896-1928), «Τελευταίο ταξίδι», *Ελεγεία και Σάτιρες* (1927)

ΘΑΝΑΣΗΣ ΒΑΛΤΙΝΟΣ

Συναξάρι Ανδρέα Κορδοπάτη

Όταν νόμισα ότι έγιναν καλά τα μάτια μου, αποφάσισα το δεύτερο ταξίδι.

Σηκώθηκα κατά τον Οκτώβριο μήνα, το '904, πήρα λεφτά κα κατέβηκα στην Τρίπολη. Ήταν μια εταιρεία, Ουάιτ Σταρ Λάιν. Την είχε ένας Κωστής ονομαζόμενος και την αντιπροσώπευε ένας Καράμπελας. Πήγα και ρώτησα πότε φεύγει καράβι. Μου λένε, αργεί.

Έχει γιατρό η εταιρεία;

Μάλιστα.

Πήγα στον γιατρό με κοίταξε, μου είπε ότι ήσαν καθαρά τα μάτια μου. Έριχνα ταχτικά μέσα τα φάρμακα, και κοκαΐνη δυο στάλες, γιατί μ' αυτήν φαίνονταν καθαρότερα.

Στις δέκα Δεκεμβρίου με ειδοποιεί η εταιρεία ότι το καράβι αναχωρεί. Κατεβαίνω στην Τρίπολη και βρίσκω εκεί μια παρέα Βαλτετινιώτες: Τον Πάνο Δημόπουλο, Ιωάννη Σαρρή, Θεόδωρο Αναγνωστόπουλο και Βασίλη Αλεξανδρόπουλο.

Βγάλαμε τα εισιτήρια στο πραχτορείο του Καράμπελα.

Πλήρωσα πεντακόσιες πενήντα δραχμές για Ποκατέλι Αϊντάχο και δέκα δραχμές ασφάλεια συμβολαίου, αν γύριζα πίσω να παίρνω τα χρήματά μου. Αλλιώς τα 'τρωγε η εταιρεία.

Το πρωί φύγαμε για Αθήνα. Τη γυρίσαμε τρεις μέρες κι ο Αλεξανδρόπουλος πήρε τους άλλους και πήγαν στις γυναίκες.

Ύστερα κατεβήκαμε στον Πειραιά, στο πραχτορείο. Πήραμε απόδειξη για το εισιτήριο που είχαμε βγάλει στην Τρίπολη. Μας κοίταξε και ο γιατρός.

Μπήκαμε στο πλοίο στις τέσσερις το απόγευμα. Το πλοίο ήταν γερμανικό, Λόιντ. Το βράδυ μας κλείδωσαν μέσα, για να μη βγαίνουμε στο κατάστρωμα.

Περνάγαμε το στενό Τσιρίγο-Καβομαλιά και η θάλασσα έδινε μεγάλο κούνημα εκεί. Ήταν το πλοίο μικρό, πήγαινε μόνο ως την Ιταλία.

Φώτισε, περνάγαμε κάτι νησιά, πόλεις δεν βλέπαμε, μόνο βουνά.

Ρωτήσαμε τι μέρος είναι αυτό, μας είπαν η Σικελία.

Την άλλη μέρα, νύχτα ακόμα, φτάσαμε στη Νεάπολη. Μας πήραν, μας κατέβασαν, μας πήγαν στο τελωνείο, κράτησαν τα πράματά μας, μπόγους και ό,τι άλλο είχαμε να τα περάσουν στους κλιβάνους για ασθένειες.

Ύστερα τέσσερους τέσσερους μας κουβάλησαν στην πόλη. Μας έβαλαν στα ξενοδοχεία, κανόνισαν και πού θα τρώμε, είχε ορίσει η εταιρεία. Για μεσημέρι μας έδιναν κρέας αλλά δεν το τρώγαμε. Είχαμε πάει στα σφαγεία κ' είχαμε δει που κόβαν άλογα. Τρώγαμε μπακαλάο, μακαρόνια, τυρί γελαδινό.

Βγαίναμε βόλτα, βλέπαμε γύρω πως ήταν ο κόσμος. Πηγαίναμε στα καφενεία, πίναμε καφέ, νερουλωτόν, τη ζάχαρη τη ρίχναμε ύστερα μόνοι μας. Τον πίναμε ορθοί. Η Νεάπολη είναι καλή, πράματα φτηνά, ρούχα παπούτσια, μηχανές κουρείων.

Καθίσαμε τρεις μέρες, ήρθε το πλοίο από τη Νέα Υόρκη, το μεγάλο. Μας παίρνουν, μας ξαναπάν στο τελωνείο να επιθεωρηθούμε από τον γιατρό. Μας έβαλαν στη γραμμή και φώναζε ένας Ιταλός ονομαζόμενος Μοντσαρίνος: Γραμμή γραμμή.

Ήρθε η σειρά μου, περνάω από τον γιατρό, με βγάζει ξανά σκάρτο, τραχωματία. Μου ήρθε να σκάσω απ' το κακό μου.

Να έχω κάνει τόσα έξοδα και να γυρίσω πίσω.

Κοντά σε μένα κόβουν τον Ιωάννη Σαρρή, τον Θεόδωρο Αναγνωστόπουλο, έναν από τη Μακεδονία και άλλους.

Εμάς όλους μας έβαλαν να μείνουμε μαζί. Την άλλη μέρα κατευοδώσαμε τους συντρόφους μας.

Μπήκαν στο πλοίο κι εμείς γυρίσαμε, κλειστήκαμε στο ξενοδοχείο. Το πλοίο έφυγε το βράδυ. Και τότε κατεβήκαμε να δούμε τι γίνεται στην πόλη. [...]

Μπήκα σ' ένα ραφτάδικο, είδα μια αλλαξιά ρούχα μαλλοβάμπακα, μου άρεσαν. Δεν ήξερα να μιλήσω. Κάνω νόημα στον έμπορα να γράψει την τιμή. Βγάζει ένα μολύβι, γράφει ογδόντα. Το παίρνω εγώ, γράφω από κάτω οχτώ. Κουνάει το κεφάλι, ξαναπαίρνει το μολύβι, κατεβάζει δέκα δραχμές.

Μία εγώ, δέκα εκείνος, έρχεται στις είκοσι. Στις δεκαπέντε. Γυρίζω φεύγω, πάω πενήντα μέτρα, στέλνει έναν με φτάνει. Πήγα, τα κατέβασε, μου τα 'δωσε.

Δεν μ' έπιαναν κορόιδο. Πήρα ένα ζευγάρι παπούτσια, μπότες καλές, είκοσι δύο δραχμές, τις πήρα εννέα μόνον.

Ήξερα ότι είχαν φτηνά εκεί, στην Ελλάδα πληρώναμε τελωνείο. Αγόρασα μια μηχανή για τα μαλλιά ψιλή, δεκαπέντε πρώτη τιμή, την πήρα τέσσερες.

Σε δυο μέρες ήρθε το πλοίο που μας είχε φέρει, να ξαναφύγουμε. Μας ειδοποιούν, περνάμε από το τελωνείο, παίρνουμε τα πράματά μας τ' ανεβάζουμε.

Από κάτω ο κόσμος μυρμήγκια. Άντρες πούλαγαν φανέλες σώβρακα πουκάμισα ρολόγια. Μου είχαν μείνει λίγα χρήματα για ναύλους από Αθήνα-Τρίπολη. Κατεβαίνω, ρώταγα πόσο, μου 'λεγαν του φράγκου δυο φράγκα. Πενήντα λεφτά έλεγα εγώ. Εβδομήντα το κάθε κομμάτι, φανέλες, σώβρακα, πουκάμισα. Πήρα και μια σαρμόνικα που ανοιγοκλεί, παίζω με τα δάχτυλα, εννιά δραχμές.

Το πλοίο ετοιμαζότανε. Μπήκαμε μέσα, κάτσαμε ως τις οχτώ και μόλις βράδιασε αναχωρήσαμε για πατρίδα. Φτάσαμε στον Πειραιά πρωί. Βγήκαμε και πήγαμε στο πραχτορείο να ζητήσουμε τα χρήματά μας. Μας είπαν θα τα πάρουμε στην Τρίπολη απ' τον Καράμπελα. Εγώ είχα γελαστεί πως θα μας τα 'διναν εκεί και ήμουν αδέκαρος. Πιάνω έναν από τους συντρόφους, του γύρεψα δεκαπέντε δραχμές δανεικές, να του τις γυρίσω πίσω. Δίσταξε λίγο αυτός.

Αν δεν τα δώσει ο Καράμπελας;

Δεν θα τα χάσεις, θα πάρω από αλλού.

Έβγαλε και μου 'δωσε τις δεκαπέντε δραχμές.

Την άλλη μέρα ήμασταν στην Τρίπολη.

Πάμε στο πραχτορείο, βρίσκουμε ένα παιδί.

Πού είναι ο κύριος Καράμπελας;

Λείπει στην Αθήνα.

Θέλουμε τα χρήματά μας που υπογράψαμε συμβόλαιο.

Εγώ δεν ξέρω, όταν γυρίσει ο ίδιος.

Τώρα τι γίνεται; μου λέει ο φίλος.

Είχαμε από την εποχή που εργαζόμασταν τέχνη τσαγκάρικου δυο ανθρώπους και αγοράζαμε πετσιά, τον Ιωάννη Κούρο και Νικόλαο Κωτσιόπουλο. Αυτοί κράταγαν μεγάλο δερματοπωλείο στην Πλατεία Αγίου Βασιλείου. Πήγα τους γύρεψα όσα χρώσταγα και δέκα δραχμές από πάνω. Μου τα 'δωσαν αμέσως.

Γύρισα τις δεκαπέντε και με τις άλλες ψώνισα. Την άλλη μέρα μαθαίνουμε ότι η εταιρεία του Κωστή έσπασε.

Έπεσε έξω, έφαγε τα χρήματα και το 'σκασε. Μας ήρθε πολύ κακό, αλλά εμείς τα είχαμε ασφαλίσει στην Τρίπολη τα ναύλα, όχι στην Αθήνα. Δεν είχαμε σχέση με Κωστή, είχαμε με Καράμπελα. Σηκωθήκαμε και φύγαμε στα χωριά μας στενοχωρημένοι. Μετά τις γιορτές, των Φώτων, συνεννοήθηκα με τους άλλους και κατεβήκαμε στην Τρίπολη. Βρήκαμε τον Καράμπελα και τον ζορίσαμε, μας έδωσε πίσω τα λεφτά.

Θανάσης Βαλτινός (1932), *Συναξάρι Αντρέα Κορδοπάτη* [απ.], [α' δημ. 1964] (1972)

ΣΑΒΒΑΣ ΤΣΕΡΚΕΖΗΣ

Απεφάσισα να αναχωρήσω διά τον Άγιον Φραγκίσκον της Καλιφόρνιας και, επειδή δεν με ήρκουν τα λεπτά μου, επλήρωσα εννέα λίρας και ειργαζόμενη εις την παρασκευήν των φαγητών ως βοηθός των μαγείρων. Ο εκ Πόρτο Σάιδ εις Σίδνεϊ πλους διήρκεσεν τριάντα μίαν ήμεραν, ο δε εκ Σίδνεϊ εις Άγιον Φραγκίσκον της Καλιφόρνιας (Ηνωμένοι Πολιτεία) δεκαεννέα ήμέρας. Το ημερολόγιον όμως του πλοίου εσημείωσεν μόνον δεκαοκτώ ήμέρας, διά να είναι εντάξει με το ημερολόγιον του Αγίου Φραγκίσκου. Διότι όταν κάμει το πλοίον το ταξίδιον από την Ευρώπην εις την Αυστραλίαν και από εκεί εις την Αμερικήν, θα συναντήσει την διαφοράν ολόκληρου εικοσιτετραώρου ένεκα της στροφής της γης.

Όταν εξήλθον εις Άγιον Φραγκίσκον, είχα μόνον εβδομήντα πέντε εκατοστά του δολλαρίου. Έστειλα αμέσως ένα επείγον γράμμα εις τους παλαιούς μου φίλους εις Λος Άγγελος και την επομένην έλαβον μίαν επιταγήν είκοσι πέντε δολλαρίων. Μετά δύο ήμέρας ανεχώρησα εξ Αγ. Φραγκίσκου, μετά τριανταεξάωρον πλουν αφίχθην εις Λος Άγγελος. Οι φίλοι μου με υπεδέχθησαν μετ' ενθουσιασμού, με κατέκλυσαν από διάφορους ερωτήσεις. Άλλοι δι' επεισόδια του πολέμου, άλλοι διά τους συγγενείς των και άλλοι προσεφέροντο να μου δώσωσιν χρήματα να κάμω κανένα μαγαζί. Περιήλθον όλα τα προάστια όπως εύρω το κατάλληλον διά την εργασίαν μου.

Μόλις είχον παρέλθει σαράντα πέντε ήμέραι αφότου αφίχθην εις Λος Άγγελος, ότε μίαν πρωίαν ηγέρθην με τα μάτια ερεθισμένα. Επεσκέφθην τον ιατρόν όν προ τριετίας εγνωρίζον, μου έδωσεν κάποιο φάρμακο, την επομένην η ασθένεια των οφθαλμών μου επεδεινώθη. Η ίδια ασθένεια του 1912 και 1911. Τέσσαρας ολόκληρους μήνας έμεινα κατάκλειστος συνεπεία των οφθαλμών μου. Εχρεώθηκα από διάφορους φίλους και πατριώτας τρακόσια δολλάρια. Ευτυχώς οπού ευρέθη κάποιος φίλος και πατριώτης, Ανδρέας Βαρνάβα εκ Φαρμακά της Κύπρου, όστις με είχεν εις το σπίτι του και με επεριποιείτο, άλλως δεν θα έφθανον ούτε πεντακόσια δολλάρια.

Όταν έγίνα καλά, απεφάσισα να φύγω εκ Καλιφόρνιας προφασιζόμενος ότι με έβλαπτε το κλίμα. Επήγα εις το Σποκέν, Ουάσιγκτον, διέμεινα δεκαπέντε ήμέρας, δεν κατόρθωσα να εύρω εργασίαν. Προσεκολλήθην εις μίαν ομάδα εργατών και κατήλθον χίλια διακόσια μίλια βορειοανατολικά –χωρίς να πληρώσω εισιτήριο– εις Μινεάπολιν της Μινεσότας. Διέμεινα και εκεί περί τας είκοσι ήμέρας, δεν ήύρα όμως ούτε εκεί εργασίαν και ανεχώρησα σιδηροδρομικώς εις Τολούθην της Μινεσότας. Εκεί προσελήφθην ως ναύτης εις ένα φορτηγόν ατμόπλοιον, μετά τέσσαρας ήμέρας εφθάσαμεν εις Μπούφαλο της Ν.Υ., εκεί

παρήτησα το βαπόρι. Εζήτησα εργασίαν, όπου ειργάσθην εις κάποιου Έλληνοσ δέκα ημέρας, του έβαψα το μαγαζί του, συνήντησα και κάποιον εγχώριόν μου. Διέμεινα εκεί είκοσι πέντε περίπου ημέρας και εκείθεν δι' ατμοπλοίου επιβατικού ανεχώρησα εις Κληβελάνδην της Οχίο.

Ήτο μεγάλη οικονομική κρίσις, εργασίαι δεν υπήρχον. Μετά την άφιξίν μου δέκα ημέρας εξόδευσα και τον τελευταίον μου οβολόν. Είχον περιέλθει εις αμηχανίαν: κανένα γνωστόν δεν είχα, όλα τα κέντρα ήσαν πλήρη αργούντων εργατών. Εγώ όμως κατόρθωσα και ηύρα μίαν εργασίαν με τρία δολλάρια την ημέραν. Το ημερομίσθιον ήτο καλόν, διότι ούτε με δύο δολλάρια δεν υπήρχον εργασίαι, η εργασία όμως που ηύρα ήτο πολύ επικίνδυνος και δι' αυτό δεν επήγαινε ο τυχών: ήμουν ανηρητημένος εις τας διασταυρώσεις των σιδηρών δοκών της στέγης ενός παλαιού εργοστασίου, ύψους εξήντα περίπου ποδών. Ειργάσθην είκοσι μίαν ημέρας, ήμεθα δεκαοκτώ βαφείς, εβάψαμεν το εργοστάσιον έσωθεν και έξωθεν.

Οπωσδήποτε με τα χρήματα εκείνα του είκοσι ενός ημερών μισθίου έκαμα καλήν αρχήν, ηγόρασα μερικά εργαλεία και ήνοιξα έν μικρόν υποδηματοποιείον. Εψευτοζούσα και επλέρωνα αποστέλλων τακτικά, –κάθε ό,τι ημπορούσα να περισσεύω– εις Λος Άγγελος εις τους οφειλέτας μου. Μέχρι του 1917 επλήρωσα τμηματικώς τα 345 δολλάρια. Το 1917 επόνεσαν πάλι τα μάτια μου, το 1918 επίσης– από τέσσαρες μήνες κάθε χρόνον. Το 1919 απεφάσισα να φύγω εξ Αμερικής, διότι δεν με άφηναν τα μάτια μου να κάμω καμίαν προκοπή. Έφυγα από το Οχίο και κατήλθον εις Νέαν Υόρκην, εζήτησα όπως εύρω κανένα πλοίον όπως προσληφθώ ως εργάτης, πλην κατά κακήν μου τύχην είχαν απεργίαν οι εργάται θαλάσσης.

Σάββας Τσερκεζής 91874-1963), *Ημερολόγιον του βίου μου, αρχόμενον από του 1886* [απ.], [α' δημ.1988] (2007)

ΚΑΙΗ ΤΣΙΤΣΕΛΗ

Τα τρένα: Μυθολογία και λασπωμένα πόδια

Στην εποχή των υπερηχητικών αεροπλάνων, το τρένο αποκτά μια ρομαντική αίγλη. Είναι άραγε το ρετρό στοιχείο; Το τρένο ήταν ένα από τα κυριότερα μεταφορικά μέσα του 19^{ου} αιώνα – ενός κόσμου που χάθηκε. Τον 20ό αιώνα, μια καινούργια τέχνη, ο κινηματογράφος, επισφράγισε αυτή τη γοητεία. *Ο άνθρωπος που έβλεπε τα τρένα να περνούν* του Χράμπαλ, τα τρένα της Άγκαθα Κρίστι, του Χίτσκοκ· το τρένο της περιπέτειας του Φιλέα Φογκ, το τρένο του χαμένου έρωτα στη *Σύντομη συνάντηση*, το τρένο του θανάτου στην *Άννα Καρένινα*, υπάρχουν αναρίθμητα παραδείγματα. Ακόμα και σε μοντέρνα τραγούδια, όπως η θρυλική *Λώρα*: φευγαλέα οπτασία, «ένα πρόσωπο σε ένα τρένο που περνάει», λέει το τραγούδι. Πάντα αυτό το στοιχείο του φευγαλέου, του χαμένου.

Ποιος δεν ανατρίχιασε ακούγοντας το μακρινό, μακρόσυρτο, σφύριγμα ενός τρένου μέσα στη νύχτα; Είναι ένας ήχος που εμπειρέχει όλη τη θλίψη της αναχώρησης ή μιας άλλης γειτονικής έννοιας που μοιάζει ετυμολογικά με την «αναχώρηση» – του χωρισμού.

Μέσα στο τρένο, σε συνοδεύει ένας άλλος αδιάκοπος ήχος: ο ήχος των τροχών πάνω στις ράγες, ρυθμικός, πάντα ίδιος, ώσπου εγκαθίσταται μέσα στο σώμα και το μυαλό σου· κάποια φράση ή κάποιο όνομα αγκιστρώνεται στο ρυθμό του τρένου και σε καταλαμβάνει σαν έμμονη ιδέα. Παρατεταμένος αποχαιρετισμός.

Και το πλοίο, βέβαια, έχει μια ρομαντική γοητεία· σύμβολο αναχώρησης κι αυτό, όμως με μια νότα αισιοδοξίας, ξεκινήματος. Σε άλλους τόπους, σε άλλη μέρη *E la na ve va...* Ακόμα και τα μαρτυρικά πλοία των μεταναστών: κοιτάζουν μπροστά, στην καινούργια χώρα, στο έστω και αβέβαιο μέλλον. Το τρένο κοιτάζει πίσω· εγκαταλείπει στο διάβα του τηλεγραφόξυλα, ανθρωπάκια, σπίτια, πόλεις. Κοιτάζεις από το παράθυρο και βλέπεις το τοπίο να γλιστράει προς τα πίσω, να χάνεται, μια συνεχής απώλεια. Ίσως να είναι αυτό που φορτίζει το σφύριγμα του τρένου με θλίψη. Στο πλοίο η θάλασσα είναι πάντα εκεί, μια σταθερή παρουσία, αμετάβλητη μέσα στην εναλλαγή των κυμάτων της.

Οι σιδηροδρομικοί σταθμοί: οι μεγάλοι πρωτευουσιάνικοι σταθμοί, που αντηχούν σαν χοάνες, θαμποί από ατμούς, γκρίζοι και χειμωνιάτικοι, όσο και να λάμπει ο ήλιος έξω. Οι μικροί, επαρχιακοί σταθμοί, απομονωμένα φυλάκια μέσα σε μιαν ερημιά, όπου αμφιβάλλεις αν θα σταματήσει ποτέ κάποιο τρένο. Δύο κόκκινα φώτα, σαν ξάγρυπνα μάτια,

τοποθετημένα χαμηλά στο τελευταίο βαγόνι, απομακρύνονται μέσα στη νύχτα. Ο επαρχιώτικος σταθμός μένει εντελώς άδειος. Τρένα του Αγγελόπουλου. Ιδού, ο κινηματογράφος προβάλλει ξανά, διαμορφώνει τις εικόνες. Προεκτάσεις, εποικοδομήματα που τρέφουν το ρομαντισμό.

Τα τούνελ: η βίαιη διακοπή στη ροή του τοπίου, το ξαφνικό βύθισμα στο τίποτα – σαν να τυφλώνεσαι, όσο και να προσπαθούν τα αναμικά φώτα να παλέψουν με το σκοτάδι. Ο ρυθμικός ήχος του τρένου γίνεται εκκωφαντικό σφυροκόπημα μέσα στο στενό χώρο του τούνελ. Όχι πια θλίψη, αλλά ένας ακαθόριστος φόβος. Πού πάμε έτσι ακάθεκτοι μέσα στο έρεβος; Καιρός να προσγειωθούμε. Υπάρχουν και τα τρένα του Άουσβιτς.

Κι αυτά, όμως, άμα το καλοσκεφτούμε, τα γνωρίσαμε, οι περισσότεροι από μας, από φωτογραφίες, από την τηλεόραση, από τον κινηματογράφο. Ψάχνω στο μνημονικό μου να βρω μια εικόνα τρένου βιωμένη, άθικτη από το άγγιγμα του κινηματογράφου.

Ταξίδεψα πολύ με τρένο στη ζωή μου. Τελικά, ένα τρένο μονάχα ξεχωρίζει στη μνήμη μου με την άρνησή του να υποδυθεί οποιοδήποτε ρομαντικό χαρακτήρα. Απεναντίας, μου ξανάρχεται στο νου το κωμικό, τραγικό, καθόλου ρομαντικό, στοιχείο του εξάωρου ταξιδιού που έκανα μ' αυτό το τρένο. Ήταν το 1957, ταξίδευα με τον Ν. από τη Ναβάμπσα, ένα χωριό του Πακιστάν, στο Καρατσι, την πρωτεύουσα. Υπήρχε, μας είπαν, ένα τρένο με κλιματισμό, αλλά δεν βρήκαμε θέσεις. Μπορέσαμε τελικά να εξασφαλίσουμε ένα άδειο διαμέρισμα πρώτης θέσης σ' ένα από τα μη κλιματιζόμενα τρένα. Ας σημειώσω εδώ πως το σιδηροδρομικό δίκτυο που κληροδότησαν οι Άγγλοι αποικιοκράτες στην Ινδία και το Πακιστάν γρήγορα έγινε το πιο δημοφιλές μέσο συγκοινωνίας για τους κατοίκους της.

Ξεκινήσαμε 12 η ώρα το μεσημέρι. Η θερμοκρασία: 47 βαθμοί. Η ατμόσφαιρα μέσα στο διαμέρισμα ασφυκτική – φυσικά. Το παράθυρο κλειστό· πολύ σωστά, αφού έξω έκανε περισσότερη ζέστη από ό,τι μέσα. Παρατήρησα έναν σκουριασμένο, εντοχισμένο ανεμιστήρα απέναντι από το κάθισμα. Παντού, στο κάθισμα, στο πάτωμα, σε όλες τις επιφάνειες, υπήρχε ένα παχύ στρώμα σκόνης. Φαίνεται πως οι λευκοί, παντού και πάντοτε προνομιούχοι, απέφευγαν επιμελώς αυτό το τρένο, κι ας είχε πρώτη θέση, και το διαμέρισμα είχε καιρό να χρησιμοποιηθεί. Ήταν και η σκόνη από την έρημο του Sind, που εισχωρεί παντού.

Κάποια στιγμή ξεκινήσαμε, αφήνοντας πίσω μας την οχλοβοή του σταθμού. Ανοίξαμε το παράθυρο, με την ελπίδα πως η ταχύτητα του τρένου θα έφερνε κάποια δροσιά, κάποιο φύσημα αέρα. Μάταιη ελπίδα – ναι, ο αέρας μας χτύπησε καταπρόσωπο, αλλά ήταν πύρινος· όπως όταν πλησιάσεις πολύ κοντά μια φωτιά.

Σε λίγο φτάσαμε σ' ένα μικρό σταθμό. Ο Ν. ξαφνικά καταλήφθηκε από μια φαεινή ιδέα: άνοιξε το παράθυρο, έσκυψε, και τον είδα να γνέφει σε κάποιον. Πλησίασε τότε ένας μικροπωλητής που κουβαλούσε μια κολόνα πάγου. Αυτές οι κολόνες πάγου που βάζαμε κάποτε στις παγωνιέρες μας, τυλιγμένες σε λινάτσα, πριν γενικευτεί η χρήση των ηλεκτρικών ψυγείων.

Ο Ν. τοποθέτησε την κολόνα πάγου στο πάτωμα, ακριβώς κάτω από τον αρχαίο ανεμιστήρα. Έπειτα γύρισε τον διακόπτη, και ω του θαύματος, ο ανεμιστήρας άρχισε να περιστρέφεται· με αναστεναγμούς και τριξίματα, αλλά πάντως δούλευε. Σε λίγα λεπτά, αυτή η πρωτόγονη μέθοδος κλιματισμού άρχισε να αποδίδει. Ο ζεστός αέρας, περνώντας πάνω από τον πάγο, μετατρέποταν σε δροσιά, που σιγά σιγά απλωνόταν στο διαμέρισμα. Όμως ο πάγος έλιωνε πολύ γρήγορα. Σε κάθε σταθμό –κι ευτυχώς ήταν πολλοί οι σταθμοί στη διαδρομή μας– μια καινούργια κολόνα πάγου αντικαθιστούσε τη λιωμένη.

Βέβαια αυτή η πολύτιμη δροσιά είχε το αντίτιμό της. Δεν εννοώ τα χρήματα μόνο, αλλά τις αναπόφευκτες συνέπειες το do it yourself κλιματισμού: λιώνοντας ο πάγος ανακατευόταν με το παχύ στρώμα σκόνης και δημιουργούσε μια πηχτή λάσπη που απλώθηκε σ' όλο το πάτωμα. Αναγκαστήκαμε να μαζέψουμε τα πόδια μας στο κάθισμα, σαν μαϊμούδες, για ν' αποφύγουμε το λασπόλουτρο. Τελικά, βέβαια, δεν το αποφύγαμε: φτάνοντας στο Καράτσι, για να βγούμε από το τρένο μπήκαμε στη λάσπη μέχρι τον αστράγαλο.

Από τα βαγόνια της τρίτης θέσης ξεχυνόταν ένα πλήθος ταλαιπωρημένων ανθρώπων, που είχαν κάνει την ίδια διαδρομή ο ένας απάνω στον άλλον χωρίς πάγο, βέβαια. Η λάσπη μας σημάδευε σαν ένα αδιάψευστο προνομιακό στίγμα. Βγήκαμε βιαστικά από το σταθμό.

Καίη Τσιτσέλη (1926-2001), «Τα τρένα: μυθολογία και λασπωμένα πόδια», *Ο χορός των ωρών* (1998)

ΝΙΚΟΣ ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ

Ο Ούβε στα Καλούδια

Έφτασε νύχτα. Πέρασε απ' την Πούντα στο νησί και νοίκιασε δωμάτιο στα ΚΑΛΟΥΔΙΑ.

Τον είδα το πρωί. Μάλλον πρώτα τον άκουσα. Μεσ στην αιθρία του πρωινού ακούστηκε μια κραυγή: ένα παρατεταμένο «Ααα!» που ερχόταν ψηλά απ' το μπαλκόνι κι αμέσως ύστερα ο Ούβε, κουτρουβαλώντας απ' τις σκάλες, κατέβηκε στο δρόμο, μπρος στη θάλασσα.

Με σηκωμένα χέρια προς τον ουρανό και πρόσωπο που φεγγοβόλαγε από την έκσταση πέρασε από μπροστά μου. Με κοίταξε για λίγο έκπληκτος κι αμέσως ύστερα, άρχισε πάλι να φωνάζει: να βγάξει αυτή την άναρθρη κραυγή και τρέχοντας να φτάνει ως την άμμο. Εκεί, στην άκρη του γιαλού σταμάτησε και, σαν τον άνθρωπο που τον χτυπάει κεραυνός, γονάτισε δίπλα σε κάτι πιτσιρίκια.

Φυσούσε έν' αεράκι απαλό κι ο θόλος τ' ουρανού δεν είχε ούτε ένα σύννεφο. Η θάλασσα – στα χρώματα της γαλαζόπετρας– ακύμαντη· κατάστικτη απ' τις δεκάδες τις βαρκούλες όλων των ειδών που φτάνουν μέχρι τον βραχίονα του κόλπου κι απέναντι, οι χαμηλοί λόφοι της Πούντας άναυδοι –σαν τα παιδάκια που τα ξύπνησαν νωρίς για το σχολείο– με τα χρυσά θαμνάκια τους αχένιστα, μπροστά στο θάμβος της καινούριας μέρας.

Από την άλλη ο Ούβε: στο κέντρο αυτής της φοβερής κι ακατανόητης αιθρίας κοιτάζοντας το θαύμα· τρέχοντας πάλι και φωνάζοντας, σ' όλο το μήκος της ακτής, φτάνει πέρα, μακριά, όπου –σαν σε εικόνα του αναγνωστικού της πρώτης τάξης– διακρίνεται ο ιερός ναός του Άγιου Σπυρίδωνα, μες στα μεγάλα θαλασσόδεντρα, κατάλευκος κάτω απ' το φως του ήλιου.

Κι ο Ούβε, το ξανθό παιδί από το Όσλο, εκεί κοντά. Υψώνει ένα μεγάλο «Ααα!» σαν απορία, προς τον ουρανό, μη ξέροντας τι ακριβώς συμβαίνει εντός του.

Μισή ώρα αργότερα, επέστρεψε στο καφενείο. Κάθισε σε μια καρέκλα, δίπλα μου, και μαγεμένος κοίταζε προς τη μεριά της θάλασσας χωρίς να λέει κουβέντα.

Του μίλησα εγώ: «Τι συμβαίνει;» του λέω. «Δεν είναι δυνατόν!» μου κάνει, κοιτάζοντας προς τη μεριά μου, αλλά, μάλλον, βλέποντας κάπου μακριά και πίσω από μένα.

«Δεν καταλαβαίνω τι μου συμβαίνει!» συνεχίζει αφηρημένος, «είμαι εδώ. Το νιώθω, κι είναι σαν να 'μωνα εδώ, από πάντα!»

Από τη μέρα εκείνη τον συναντούσα τακτικά: Τα μεσημέρια στην ψαραλυκή, τα βράδια στην πλατεία.

Έφυγε απ' το νησί μετά από δεκαπέντε μέρες. Ήταν απόγευμα. Το φως του ήλιου στραφτάλιζε –όλο κόκκινες ανταύγειες– πάνω στα νερά κι ο Ούβε, στην προβλήτα, έκλαιγε, σαν να 'τανε μικρό παιδί. Τον είδα και το άλλο καλοκαίρι. Τον έβλεπα σχεδόν κάθε μέρα. Να περπατάει, σαν μαγεμένος, κατά μήκος της ακτής. Να κάθεται, με τις ώρες, κάτω απ' τα θαλασσόδεντρα και να κοιτάει, συλλογισμένος, τα ρηχά νερά.

Μια νύχτα, στην πλατεία, τον ρώτησα πότε θα φύγει για το Όσλο και μου απάντησε: «Σε μια βδομάδα».

«Γιατί;» του είπα, «η άδεια σου πότε τελειώνει;»

«Σε δυο βδομάδες από τώρα» μου 'πε.

«Πώς κι έτσι;» του λέω, «γιατί φεύγεις τόσο νωρίς εφέτος; Έπαψε να σ' αρέσει, πια, εδώ;»

«Το αντίθετο!» μου κάνει πικραμένος. «Το περασμένο καλοκαίρι, έφτασα στο Όσλο Κυριακή και τη Δευτέρα πήγα κατευθείαν στη δουλειά! Δεν το ξανακάνω. Ήταν σα να πέρασε από πάνω μου ολόκληρη νταλικά! Τρεις μήνες τους πέρασα στο νοσοκομείο με κατάθλιψη! Δεν το ξανακάνω! Φέτος, λέω να πάω μια βδομάδα πιο πριν. Χρειάζομαι, τουλάχιστον, μία βδομάδα μέχρι να συνηθίσω. Να συνηθίσω, σιγά-σιγά, τον άλλο Ούβε που ζει εκεί και να αντέξω τη ζωή που κάνει!»

Νίκος Χουλιαράς (1940), «Ο Ούβε στα Καλούδια», *Μια μέρα πριν, δυο μέρες μετά* (1998)